سال دهم، شماره ۴۰، زمستان ۱۴۰۱، صفحات ۳۹-۷

ارائه راهکارهایی برای کاهش کسری تراز عملیاتی بودجه دولت

علیرضا دهقانپور فراشاه
دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
a.dehghanpour@ut.ac.ir
علی‌اصغر پورعزت
استاد گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
pourezzat@ut.ac.ir
عزت‌الله عباسیان
دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
e.abbasian@ut.ac.ir

تراز عملیاتی منفی، مسئله‌ای است که در سال‌های اخیر دولت‌های جمهوری اسلامی ایران با آن مواجه هستند. با افزایش تحریم‌های بین‌المللی در حوزه فروش نفت و گاز، کاهش درآمدهای نفتی ایران و تورم روزافزون؛ تراز عملیاتی منفی بودجه دولت خود را بیش از پیش نمایان نموده است. هدف اصلی این پژوهش رصد راهکارهایی برای جبران تراز عملیاتی منفی بودجه دولت است. در این پژوهش اکتشافی-کاربردی که در سال ۱۴۰۱ انجام شده است، با انجام مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته با ۱۹ نفر از خبرگان (مدیران و کارشناسان سازمان برنامه و بودجه و استادان دانشگاه تهران) که با روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند و تجزیه‌وتحلیل مصاحبه‌ها با روش تحلیل مضمون، راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی دولت ارائه شد. این راهکارها در قالب راهکارهای قانونی که شامل وضع قوانین کارآمد در خصوص کنترل فروش منابع طبیعی نظیر نفت و میعانات گازی و وضع قوانین ضد انحصار و راهکارهای فرآیندی که مشتمل بر کوچک‌سازی دولت، افزایش بهره‌وری دولت، مالیات ستانی درست و اصولی، بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد، پایش و نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت و توسعه صادرات و صنایع بودند، (۲ تم اصلی، ۸ تم فرعی و ۶۲ کد) شناسایی شدند و مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفتند.

طبقه‌بندی JEL: H61, H63,O11
واژگان کلیدی: بودجه دولت، تراز عملیاتی دولت، کسری بودجه، تراز عملیاتی منفی.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۰

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

۱. مقدمه

بودجه دولت نمایانگر درآمدها و هزینه‌های آن و راهنمایی برای تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری درباره عوامل گوناگونی همچون نرخ ارز، میزان درآمدهای نفتی، میزان بودجه عمرانی و توزیع بودجه‌های استانی است (مصطفوی ثانی، ۱۳۹۹). از مهم‌ترین راه‌های تحلیل بودجه دولت، بررسی میزان کسری بودجه و شیوه‌های جبران آن است. برای بودجه سالانه چند نوع کسری و به تبع آن تراز می‌توان تعریف نمود و از مهم‌ترین این ترازها می‌توان به تراز عملیاتی بودجه اشاره کرد. تراز عملیاتی منفی بودجه کشور، همواره پیامدهای منفی بر توان تولید داخلی کشور و اقتصاد دارد (مصطفوی ثانی، ۱۳۹۹).

تراز عملیاتی منفی، مسئله‌ای است که در سال‌های اخیر دولت‌های جمهوری اسلامی ایران هستند. در سال‌های اخیر با افزایش تحریم‌های بین‌المللی در حوزه فروش نفت و گاز، کاهش درآمدهای نفتی ایران و تورم روزافزون؛ تراز عملیاتی منفی بودجه دولت خود را بیش از پیش نمایان نموده است (مصطفوی ثانی، ۱۳۹۹). تراز عملیاتی دولت بیانگر اختلاف مخارج جاری دولت از درآمدهای غیرنفتی است (حاج امینی و همکاران، ۱۳۹۴).

کشور ایران یکی از بزرگ‌ترین کشورهای صادرکننده نفتی است که به‌شدت به منابع مالی حاصل‌شده از استخراج و فروش نفت وابسته است. آمارها نشان‌دهنده سهم ۲۵ درصدی فروش نفت و میعانات گازی از بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۱ است (قاسمی، ۱۴۰۰). شایان ذکر است که در سال ۱۳۹۶ سهم درآمدهای نفتی از بودجه کل کشور ۳۶ درصد بوده است (اسعدی و همکاران، ۱۳۹۵). متغیرهای کلان اقتصادی ایران در عمل به طور مستقیم به نوسانات قیمت نفت و درآمدهای نفتی وابسته‌اند.

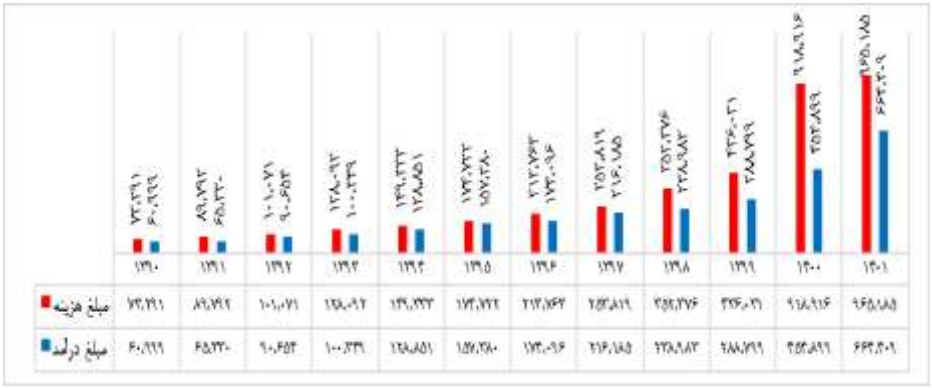
دیوان محاسبات کشور به دلیل تأثیر مستقیم بودجه بر انتظارات تورمی مردم جامعه و رفاه آنان و به خاطر شفافیت بیشتر؛ برای اولین بار در طی ۱۱ سال گذشته به بررسی و تحلیل روند بودجه‌ای کشور پرداخته است. در گزارش دیوان محاسبات آمده است: همان‌طور که در شکل (۱) به آن اشاره شده است، روند افزایش هزینه‌های دولت در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ به صورت فزاینده

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

بوده، درحالی‌که روند افزایش درآمدهای دولت به صورت خطی بوده است که نشان‌دهنده کسری بودجه فزاینده در این بازه ۱۱ ساله است.

کسری بودجه در بلندمدت پیامدهای مخرب بر اقتصاد کشور همچون تورم، رکود تورمی، عدم رونق و تعطیلی صنایع و فشار اقتصادی بیشتر برای مردم به همراه دارد.

شکل ۱. روند افزایش اعتبارات هزینه‌ای طی دوره ۱۴۰۱- ۱۳۹۰ (خبرگزاری مهر به نقل از دیوان محاسبات، ۱۴۰۰)

در شکل (۲) به نتایج بررسی تراز عملیاتی بودجه کشور در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ اشاره شده است که نشان‌دهنده این است که تراز عملیاتی منفی یا کسری تراز عملیاتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش ۲۱۵ درصدی و در سال ۱۴۰۱ کاهش ۳۵ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته است. به‌گونه‌ای که کسری تراز عملیاتی در سال ۱۴۰۰ از ۴۶۴ هزار میلیارد تومان به ۳۰۱ هزار میلیارد تومان در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

رشد نسبت به سال قبل	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400	1401
روند کسری تراز عملیاتی	26%	24%	5%	31%	-6%	23%	41%	-2%	46%	38%	215%	-35%

شکل ۲. روند کسری تراز عملیاتی دولت در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱(خبرگزاری مهر، ۱۴۰۰)

قابل تأمل است که منابع حاصل از فروش نفت در بودجه سال ۱۴۰۱ با رشد ۱۰۶ درصدی پیش‌بینی شده است که تلاش مضاعف دولت را در جهت فروش منابع نفتی می‌طلبد (خبرگزاری مهر به نقل از دیوان محاسبات، ۱۴۰۰).

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

تراز عملیاتی دولت توجه ما را بیشتر بر درآمدهای غیرنفتی دولت معطوف می‌کند، درآمدی که جز از طریق خوداتکایی و کاهش وابستگی دولت به خام‌فروشی نفت میسر نمی‌شود. برای کاهش کسری تراز عملیاتی دولت می‌بایست بخش‌های گوناگون اقتصاد کشور یعنی بخش خدمات، کشاورزی و صنعت ارتباط متقابل و سازنده‌ای با یکدیگر داشته باشند (اسفندیاری و همکاران، ۱۳۹۵).

مدیریت تراز عملیاتی منفی بودجه و ارائه راهکارهایی برای جبران تراز عملیاتی منفی به دولت در مهار تورم، کاهش کسری بودجه، کاهش استقراض از بانک مرکزی، قوی‌تر شدن اقتصاد، ثبات اقتصادی، عدم وابستگی کشور به خام فروشی نفت و... یاری می‌رساند (محمدی تلوار، ۱۳۹۹).

توجه به راهکارهایی برای کاهش کسری تراز عملیاتی دولت از دو بعد داخلی و بین‌المللی بااهمیت است. در بعد داخلی موجب کنترل تورم، حفظ منابع باارزش طبیعی همچون نفت برای آیندگان، افزایش رفاه و رضایت عمومی جامعه، تسهیل فرآیند بودجه‌ریزی و افزایش کارایی و اثربخشی بودجه‌ریزی و در سطح بین‌المللی موجب بی‌اثر شدن تحریم‌ها، باارزش شدن پول ملی، افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، ثبات اقتصادی و بهبود صادرات می‌گردد (محمدی تلوار، ۱۳۹۹).

در این پژوهش ابتدا به مرور ادبیات نظری در حوزه کسری بودجه و سپس به بررسی پیشینه تجربی پرداخته می‌شود. در ادامه، روش پژوهش و ابزارهای گردآوری داده بیان می‌شوند و در آخر یافته‌ها مورد تجزیه‌وتحلیل قرار می‌گیرند و پیشنهادهایی عملیاتی برای بهبود تراز عملیاتی منفی بودجه دولت، مطابق با یافته‌ها ارائه می‌گردد.

پژوهش کنونی مترصد پاسخ به این پرسش است که راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی بودجه کشور چیست؟

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

۲. مبانی نظری پژوهش

مبانی نظری در خصوص کسری بودجه عبارتند از:

۲-۱. نظریه اقتصاد کلان کینزی

این نظریه بیان می‌کند که کسری بودجه باید به منزله وسیله‌ای برای بهبود وضع اقتصادی جامعه مورد استفاده قرار گیرد و همانند خط‌مشی صحیح به سیاست‌مداران در جهت حداکثر نمودن رفاه اجتماعی کمک کند. این نظریه پیش‌بینی می‌کند که کسری بودجه و بیکاری با یکدیگر رابطه منفی و از سوی دیگر کسری بودجه با نرخ رشد واقعی اقتصاد رابطه مثبت دارد. مطابق با این نظریه نرخ رشد اقتصادی به وسیله ضریبی از تغییرات رشد تولید ناخالص داخلی اندازه‌گیری می‌شود (آلسینا[1] و همکاران، ۱۹۹۷).

۲-۲. نظریه انتخاب عمومی

این نظریه بیان می‌کند که کسری بودجه در نتیجه فشار نهادهای سیاسی گوناگون به وجود می‌آید. به طوری که احتمال دارد نهادهای گوناگون فشارهایی را به سیاستمداران اعمال کنند تا در نتیجه آن قادر باشند که به خواسته‌های خود دست یابند. در نتیجه این فشارها احتمال دارد که منجر به ایجاد کسری بودجه دولت شود (بوکانان[2]، ۱۹۶۷).

۲-۳. نظریه مالیه بهینه

این نظریه بیان می‌کند که ممکن است افراد مطابق با نظریه بارو[3] (۱۹۷۴) پیش‌بینی کنند که دولت به دلیل ایجاد کسری بودجه مالیات‌ها را افزایش خواهد داد، دولت در این زمان اقدام به انتشار اوراق قرضه می‌کند، مردم انتشار اوراق قرضه را به منزله ثروت خود به حساب نمی‌آورند که به مصرف بیشتر اقدام نمایند (فرضیه برابری ریکاردویی)؛ در نتیجه پرداخت‌کنندگان مالیات (مردم)

1. Alesina
2. Buchanan
۳. Barro

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

درآمدهای اضافی ناشی از کمتر شدن مالیات را پس‌انداز می‌کنند گویی که کاهش مالیاتی رخ نداده است. بارو (۱۹۷۴) بیان نمود که افراد مطابق با کسری مالی دولت میزان مالیات‌هایی را که باید بپردازند را پیش‌بینی می‌کنند. مردم هنگامی‌که متوجه می‌شوند دولت با کسری بودجه مواجه است از دولت وام می‌گیرند و سود دریافتی وام را به صورت مالیات می‌پردازند. به همین جهت کسری بودجه در بلندمدت نمی‌تواند ابزار مؤثری برای کاهش و تقلیل بحران باشد. این نظریه بیان می‌کند زمانی که مخارج عمومی دولت از مسیر اصلی خودش منحرف می‌شود، کسری بودجه افزایش می‌یابد و کسری بودجه با انحراف محصولات و تولیدات اقتصادی از مسیر طبیعی خود رابطه منفی دارد (بارو، ۱۹۷۴؛ کمیجانی و ورهرامی، ۱۳۹۱).

۲-۴. نظریه دولت کلاسیک‌ها

در این نظریه وظایف دولت‌ها محدود به تأمین کالاهای عمومی، برقراری امنیت جامعه، دفاع و انجام فعالیت‌هایی که بخش خصوصی تمایلی به انجام آن ندارد، است و مخارج دولت‌ها نیز محدود به انجام این وظایف است و همچنین درآمدهای دولت نیز به طریق دریافت مالیات حاصل می‌شود. طرفداران این نظریه معتقدند که دولت می‌بایست تعادل و توازن بودجه را رعایت کند تا از رشد بی‌رویه مخارج دولت، تورم و گسترش بی‌رویه بخش عمومی جلوگیری نماید. در این نظریه بودجه نباید کسری و مازاد داشته باشد زیرا هرکدام از آن‌ها پیامدهای نامناسبی بر اقتصاد و جامعه می‌گذارند (فرجوند، ۱۳۷۷؛ نیکی اسکویی و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۵. نظریه نئوکلاسیک‌ها

نئوکلاسیک‌ها اثر کسری بودجه را بر رفتار مصرف‌کننده در کوتاه‌مدت و بلندمدت بررسی می‌کنند. برمبنای این نظریه، افراد رفتار کاملاً عقلایی دارند و آینده‌نگر هستند. در این نظریه عمر افراد محدود است و افراد می‌دانند که کسری بودجه دولت نمایانگر ارزش بدهی‌های مالیاتی است. اگر بدهی دولت یا کسری بودجه موقتی باشد، همه این بدهی‌ها را می‌بایست افراد جامعه پرداخت نمایند اما اگر افراد جامعه کسری بودجه دولت را دائمی بدانند در این صورت افراد فقط

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

بخشی از بدهی‌ها را که مربوط به زندگی خودشان می‌شود را تنزیل کنند (جورج و واموکاس[1]، ۱۹۹۸؛ بارنهارت و دارات[2]، ۱۹۸۸؛ محمدزاده، ۱۳۸۷).

۳. -پیشینه تجربی پژوهش

۳-۱. پژوهش‌های داخلی

قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) شبیه‌سازی‌ای از عملکرد بودجه در طول دوران برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه به منظور ارائه راهکارهایی برای کاهش وابستگی اقتصاد به فروش نفت انجام دادند و بیان نمودند که بسیاری از کشورهای صادرکننده نفتی در پاسخ به چالش وابستگی به درآمدهای نفتی، راهکارها و اقدامات گوناگونی را در پیش گرفتند که وضع قواعد مالی یکی از این سازوکارها است. بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش بیانگر این است که در ایران ضعف در مبانی نظری قواعد مالی وضع‌شده وجود دارد و آمارها حاکی از آن است که این قواعد مالی به اهداف خود نرسیده‌اند.

آذر و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به معرفی مفهوم «اعوجاج بودجه عمومی کشور و عوامل ایجادکننده آن» پرداختند. آن‌ها در این پژوهش با تحلیل اسناد کتابخانه‌ای با استفاده از روش تحلیل مضمون، عوامل ایجادکننده اعوجاج بودجه عمومی کشور را استخراج کردند. آن‌ها نتیجه گرفتند که ساختار، قوانین، فرآیند و منابع از عوامل اصلی اعوجاج بودجه عمومی کشور است و در انتها با تجزیه‌وتحلیل سلسله‌مراتبی دریافتند که قوانین و مقررات عامل اصلی ایجادکننده اعوجاج در بودجه عمومی کشور است.

طیبی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی اثر جهانی شدن بر کسری بودجه دولت‌ها پرداختند، در همین راستا کسری بودجه ۱۶۵ کشور عضو و غیر عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در سال ۲۰۱۵ از طریق رهیافت همسان‌سازی (مچینگ) در ارزیابی برنامه که با استفاده

1. George & Vamvoukas
2. Barnhart & Darrat

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

از ضریب تمایل و وزن‌های کرنلی اجرا گردیده، با یکدیگر مقایسه شده‌اند. آن‌ها نتیجه گرفتند که جهانی شدن مالی موجب افزایش کسری بودجه که از دلایل آن می‌توان به دسترسی آسان‌تر دولت‌ها به بازارهای مالی بین‌المللی به منظور تأمین مالی مخارج و در نتیجه آن اخذ وام بیشتر اشاره کرد. همچنین دلیل دیگر آن مجبور شدن دولت‌ها برای کاهش مالیات‌ستانی؛ به‌ویژه مالیات بر سرمایه برای جلوگیری از فرار سرمایه است.

حاج امینی و همکاران (۱۳۹۶) تأثیر ساختار کسری بودجه بر نقدینگی در اقتصاد ایران را با رویکرد تابع واکنش بانک مرکزی و با استفاده از مدل VARX طی دوره ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۹ بررسی نمودند و بیان کردند که تسلط مالی دولت بر بخش پولی و کسری بودجه مزمن از ویژگی‌های اقتصاد ایران در سالیان پس از انقلاب اسلامی بوده است که با توجه به ادبیات اقتصادی، تغییرات دائم و شایان توجه در عرضه پول ایران را توضیح می‌دهد. آن‌ها نتیجه گرفتند که تغییرات نقدینگی و کسری بودجه کل لزوماً هم‌جهت با یکدیگر نیستند و تصمیم‌های دولت درباره افزایش کسری بودجه عملیاتی که انعکاس‌دهنده عملیات جاری دولت است، منجر به افزایش نقدینگی و کسری بودجه کل می‌شود.

هاشمی (۱۳۹۶) در پژوهشی تأثیر آزادی اقتصادی بر کسری بودجه در دو گروه از کشورها با اقتصاد آزاد و غیرآزاد را با روش داده‌های تلفیقی یا گسترده، مورد آزمون‌های اقتصادسنجی قرار داد و نتیجه گرفت که رابطه معنادار و معکوسی میان درجه آزادی و کسری بودجه در کشورها وجود دارد و همچنین میانگین کسری بودجه در کشورهای آزاد اقتصادی نسبت به کشورهای ناآزاد اقتصادی کم‌تر است.

حاج امینی و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی تأثیر کسری بودجه و مالیات تورمی بر اجزای طرف تقاضا در اقتصاد ایران پرداختند و نتیجه گرفتند که در بلندمدت کسری بودجه عملیاتی، تأثیر محسوسی بر اجزای تقاضا ندارند و افزایش کسری بودجه عملیاتی و مازاد تراز سرمایه‌ای سبب افزایش مالیات تورمی و سرکوب مالی می‌شوند. همچنین بیان نمودند که گرچه کسری بودجه در بلندمدت بر اجزای طرف تقاضا تأثیر ندارد ولی پیامدهای آن یعنی سرکوب مالی و مالیات تورمی

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

در کوتاه‌مدت و بلندمدت در جهت مخالف یکدیگر؛ مصرف، سرمایه‌گذاری، خالص واردات و مخارج کل را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

کردستانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی پیمایشی-کاربردی به بررسی تأثیر بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد بر پاسخگویی سازمان‌های دولتی پرداختند. جامعه آماری این پژوهش ۸۰ نفر مدیران و کارشناسان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه بوده و برای آزمون فرضیه‌ها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و از نوع تحلیل عاملی تأییدی با رویکرد حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار اسمارت PLS استفاده شد. آن‌ها بیان نمودند که بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد مبنایی برای پاسخگویی بیشتر دولت در برابر استفاده از منابع مالی است، همچنین آنان اشاره کردند که استقرار زیرساخت‌های بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد و به‌کارگیری رویکرد مشارکتی در امر بودجه‌ریزی، موجب ارتقای سطح مسئولیت و پاسخگویی دولت در بخش عمومی می‌شود.

حاج امینی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی اثر کسری بودجه بر نقدینگی در اقتصاد ایران با تأکید بر درون‌زایی دارایی‌های سیستم بانکی با استفاده از مدل SVARX، در دوره زمانی ۱۳۵۸-۱۳۸۹ پرداختند و نتیجه گرفتند که نقدینگی و کسری بودجه کل به منبع تغییر در بودجه وابسته است، بر همین اساس افزایش کسری بودجه عملیاتی و یا افزایش مازاد تراز سرمایه؛ هر دو منجر به افزایش نقدینگی می‌شوند همچنین اشاره کردند که کسری بودجه عملیاتی دلیل اصلی افزایش نقدینگی از نظر بدهی بانکی دولت، تغییرات خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی و همچنین عامل افزایش تقاضای اعتبارات بخش خصوصی از طریق سرکوب بیشتر نرخ بهره حقیقی است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

۳-۲. پژوهش‌های خارجی

تاناکا[۱] (۲۰۲۲) در پژوهشی با استفاده از مدل همپوشانی بین نسلی دودوره‌ای ساده[۲] به بررسی ضرورت کسری بودجه در بازار رقابت انحصاری در اقتصاد در حال رشد پرداخت و به نتایج ذیل دست یافت:

۱. کسری بودجه مستمر، از جمله کسری بودجه ناشی از پرداخت سود اوراق قرضه دولتی، برای دستیابی به اشتغال کامل و حفظ آن در زمانی که اقتصاد با نرخ مثبت با پیشرفت تکنولوژی رشد می‌کند، ضروری است.

۲. برای دستیابی به اشتغال کامل در دولتی که با بیکاری غیرارادی مواجه است، کسری بودجه مازاد بر مقدار ثابت کسری بودجه، از جمله پرداخت سود اوراق قرضه دولتی، برای حفظ اشتغال کامل ضروری است.

امانا[۳] (۲۰۲۱) به بررسی رابطه میان کسری بودجه و رشد اقتصادی در اتیوپی در بین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۲۰۱۹ با استفاده از رویکرد آزمون کرانه‌های ARDL پرداخت و به این نتیجه رسید که کسری بودجه و رشد اقتصادی در اتیوپی در بلندمدت رابطه منفی و در کوتاه‌مدت رابطه مثبت ضعیفی دارند. در همین راستا، افزایش یک‌درصدی کسری بودجه در بلندمدت موجب کاهش ۱,۴۳ درصدی رشد اقتصادی کشور می‌شود، همچنین در بلندمدت متغیرهای تجارت آزاد و تورم تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی اتیوپی دارند و از سوی دیگر رشد اقتصادی اتیوپی در بلندمدت تحت تأثیر منفی نرخ ارز اسمی قرار می‌گیرد. همچنین در بلندمدت نرخ بهره وام تأثیر قابل‌توجهی بر رشد اقتصادی کشور ندارد؛ بنابراین، این مطالعه توصیه می‌کند که دولت باید هزینه‌های خود را مدیریت کند و منابع را برای ایجاد درآمد بیشتر برای مقابله با تأثیر منفی کسری بودجه بر رشد اقتصادی بسیج نماید.

---

۱. Tanaka

2. Simple two-period overlapping generations model

۳. Emana

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

آسلم و جافار[۱] (۲۰۲۰) اثر کسری بودجه بر اقتصاد مالزی را بررسی کردند و اذعان نمودند که بیشتر کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای درحال‌توسعه با محدودیت‌های بودجه‌ای قابل توجهی مواجه هستند که در آن گردآوری درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی کمتر از کل هزینه‌های دولت است. بنابراین، استقراض یا از بازارهای سرمایه داخلی یا بین‌المللی انجام می‌شود. استقراض بدهی‌های دولت را افزایش می‌دهد. کسری بودجه و رشد بدهی دولت از عوامل اصلی تعیین‌کننده سلامت اقتصاد کلان است. در میان اقتصاددانان اجماع کاملی وجود دارد که عمدتاً در مورد تأثیر کسری بودجه بر اقتصاد کلان همانند افزایش سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی، افزایش نرخ بهره، افزایش عرضه پول، افزایش قیمت مصرف‌کننده و افزایش نرخ ارز است. آنان همچنین بیان کردند که کسری بودجه تأمین‌شده از طریق انتشار اوراق قرضه، سرمایه‌گذاری خصوصی را از طریق افزایش نرخ بهره از بین می‌برد، تورم نقش غالبی در تعیین نرخ بهره دارد، تولید ناخالص داخلی تأثیر عمده‌ای بر تقاضای پول می‌گذارد و کسری بودجه بیشترین تأثیر را بر سرمایه‌گذاری و سطح تورم در مالزی دارد.

وان[۲] و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی رابطه بین بدهی عمومی، کسری بودجه و توسعه اقتصادی پایدار در کشورهای درحال‌توسعه با تأکید بر نقش کنترل فساد را با استفاده از روش بررسی نمودند و نتیجه گرفتند که بدهی عمومی و کسری بودجه اثرات منفی بر توسعه پایدار داشتند در حالی که تأثیر کنترل فساد بر توسعه پایدار مثبت بود. آنان همچنین بیان کردند که اگر هدف، دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار است، کشورهای درحال‌توسعه نباید افزایش بدهی عمومی یا حفظ کسری بودجه را به عنوان یک استراتژی برای توسعه اقتصادی ببینند.

اوتینو[۳] و همکاران (۲۰۱۹) به تعیین تأثیر مکانیسم‌های تأمین مالی کسری بودجه خارجی بر رشد اقتصادی کنیا با روش حداقل مربعات معمولی پرداختند، آنان بیان کردند که روند استقراض

۱. Aslam & Jaafar
۲. Van
۳. Otieno

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

خارجی توسط دولت کنیا افزایش یافته است در حالی که رشد اقتصادی روند نوسانی را نشان داده است. نتایج آنان حاکی از تأثیر منفی و معنادار تأمین مالی کسری بودجه خارجی بر رشد اقتصادی در کشور کنیا است.

اونویودوکیت و اینام[۱] (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی رابطه میان کسری بودجه و رشد اقتصادی در لیبریا با استفاده از آزمون‌های حداقل مربعات و دیکی فولر[۲] پرداختند. آنان نتیجه گرفتند که یک رابطه مثبت و معناداری بین کسری بودجه و رشد اقتصادی در لیبریا وجود دارد. آنان بیان کردند که دولت، سیاست‌گذاران و مقامات اقتصادی باید ترکیب مناسبی از سیاست‌های پولی و مالی را به گونه‌ای اتخاذ کنند که پتانسیل رشد کسری بودجه در لیبریا را به حداکثر برساند.

کاستلو و همکاران[۳] (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی پیامدهای ناخواسته و بالقوه الزامات بودجه متوازن پرداختند و بیان کردند که هدف از الزامات و مقررات بودجه متوازن، افزایش پاسخگویی دولت و کاهش کسری بودجه است. آنان دریافتند که در شرایط رکود اقتصادی، ایالت‌هایی با الزامات بودجه متوازن قوی نسبت به ایالت‌هایی که قوانین بودجه متعادل ضعیفی دارند، احتمال بیشتری برای کاهش هزینه‌ها دارند. همچنین متوجه شدند که هنگام مواجهه با مشکلات مالی، دولت‌ها تمایل دارند دارایی‌های عمومی را بفروشند و برای برآورده کردن الزامات بودجه متوازن هزینه‌های خود را به زمان دیگری موکول کنند.

هو و اسمیت[۴] (۲۰۰۶) در پژوهشی کیفی به ارائه چارچوبی برای درک سیستم‌های مورد نیاز بودجه متوازن دولت با استفاده از تحلیل مضمون این سیستم‌ها پرداختند و بیان کردند که الزامات بودجه متوازن[۵] در قوانین هر ایالت آمریکا ظاهر می‌شود. این الزامات سیستم‌هایی از مقررات یکپارچه هستند که به طور منسجم در جهت حفظ تعادل در بودجه عمل می‌کنند و شبکه‌ای از

۱. Onwioduokit & Inam
2. Dickey Fuller
۳. Costello et al
۴. Hou & Smith
۵. Balanced Budget Requirements(BBR)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

قوانین را برای دستیابی به تعادل بودجه از طریق مراحل آماده‌سازی اجرایی، قانون‌گذاری و اجرای بودجه تشکیل می‌دهند. هر چه یک سیستم الزامات بودجه متوازن کامل‌تر، توسعه‌یافته و صریح‌تر باشد، در دستیابی به تعادل بودجه دقیق‌تر خواهد بود.

با مرور پژوهش‌های گذشته در حوزه کسری بودجه متوجه می‌شویم که پژوهش‌های صورت گرفته بیشتر به موضوع کسری بودجه عمومی و تأثیر و پیامدهای آن بر اقتصاد کشورهای گوناگون نظیر لیبریا، کنیا، مالزی، ایران، اتیوپی، ژاپن و... پرداخته است. برخی دیگر از پژوهش‌ها به عوامل مؤثر بر کسری بودجه نظیر آزادی اقتصادی، جهانی شدن و نقدینگی پرداختند. با بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه مشاهده می‌شود پژوهش‌های قابل توجهی در مورد کاهش تراز عملیاتی دولت انجام نشده است (از معدود پژوهش‌های مرتبط با کاهش تراز عملیاتی دولت پژوهشی است که توسط قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) در رابطه با کاهش وابستگی اقتصاد به فروش نفت انجام شده است) و درمی‌یابیم که تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است که به موضوع کسری تراز عملیاتی و ارائه راهکارهایی برای کاهش آن پرداخته باشد.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی[۱] است. پژوهش کاربردی به ارائه راه‌حل عملی برای حل مشکل می‌پردازد و دانش جدید در محدوده مشکل ایجاد می‌کند (ساندرز[۲] و همکاران، ۲۰۱۷: ۹). فلسفه پژوهش مبتنی بر فلسفه تفسیرگرایی، رویکرد پژوهش استقرایی، استراتژی پژوهش تحلیل مضمون، روش پژوهش کیفی و بازه زمانی پژوهش مقطعی است. در ابتدا به بررسی و مرور اسناد کتابخانه‌ای در زمینه بودجه‌ریزی و کسری بودجه پرداخته شده، سپس مصاحبه‌هایی با ۱۹ نفر از استادان دانشگاه تهران و مدیران و کارشناسان سازمان برنامه و بودجه که با روش نمونه‌گیری

۱. Applied research
2. Saunders

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

گلوله‌برفی انتخاب شدند، انجام شده است. در جدول (۱) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان پژوهش آورد شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کنندگان	تعداد	مدرک تحصیلی		سابقه کار (به سال)			جنسیت	
		فوق‌لیسانس	دکترا	<۱۰	۱۰-۱۵	۱۵<	زن	مرد
استادان دانشگاه	۳	۰	۳	۲	۱	۰	۰	۳
مدیران سازمان برنامه و بودجه	۶	۲	۴	۱	۳	۲	۱	۵
کارشناسان سازمان برنامه و بودجه	۱۰	۶	۴	۶	۴	۰	۴	۶
مجموع	۱۹	۸	۱۱	۹	۸	۲	۵	۱۴

پس از تحلیل تم مصاحبه‌ها و اشباع نظری، راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی بودجه دولت حاصل شدند. در جدول (۲) نحوه رسیدن به ا اشباع نظری آورده شده است.

جدول ۲. نحوه رسیدن به اشباع نظری

تم‌های اصلی/ شماره مصاحبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
توسعه صادرات و صنایع		*		*				*			*			*		*		*	*
مالیات ستانی درست و اصولی	*		*	*		*		*	*	*		*		*	*		*	*	*
افزایش بهره‌وری دولت			*		*		*			*			*	*			*		*
نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت			*	*			*	*	*		*				*	*	*	*	

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

جدول ۲. نحوه رسیدن به اشباع نظری

تم‌های اصلی/ شماره مصاحبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
کوچک سازی دولت	*		*		*				*		*		*		*			*	*
وضع قوانین ضد انحصار						*						*		*			*		
بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد																*			*
وضع قوانین کنترل فروش منابع طبیعی		*							*			*					*	*	

تحلیل مضمون روشی برای تعیین، تحلیل و بیان مضمون‌های موجود درون داده‌ها است. این روش داده‌های شما را سازمان‌دهی و در قالب جزئیات توصیف می‌کند. اما می‌تواند از این فراتر رفته و جنبه‌های گوناگون موضوع پژوهش را نیز تفسیر کند (براون و کلارک[1]، ۲۰۰۶: ۷۹).

روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی، گونه‌ای از روش‌های نمونه‌گیری غیراحتمالی[2] و هدفمند است و از این روش هنگامی استفاده می‌شود که شناسایی اعضای جامعه مورد بررسی دشوار باشد. در این روش باید با یک یا دو مورد از جامعه مورد نظر ارتباط برقرار می‌شود و از آن‌ها خواسته می‌شود که موارد و اعضای جدید را به ما معرفی نمایند و این کار را تا رسیدن به اشباع نظری ادامه خواهد داشت (ساندرز و همکاران، ۲۰۱۷: ۳۰۲).

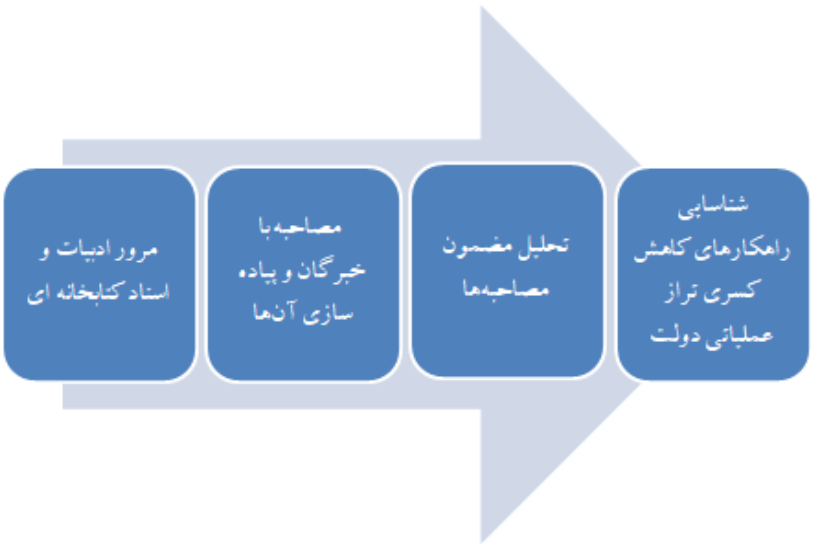
در پژوهش‌های کیفی به جای استفاده از روایی و اعتبار (مورد استفاده در پژوهش‌های کمی) از اعتمادپذیری [3]استفاده می‌شود؛ اعتمادپذیری به میزان قابلیت اعتماد به نتایج برآمده از پژوهش

1. Braun & Clarke,
2. Non-probability
3. Trustworthiness

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

کیفی اشاره دارد. از نظر گوبا و لینکلن[1] (۱۹۹۴) به میزانی که یک پژوهشگر قادر است، مخاطبان خود را قانع کند که یافته‌ها و نتایج وی قابل توجه و ارزشمند است، معیار اعتمادپذیری گفته می شود (محمدپور، ۱۳۹۷: ۴۹۶). در پژوهش کنونی به منظور ارزشیابی داده‌ها و نتایج، از معیارهای اعتبارسنجی پژوهش کیفی گوبا و لینکلن (۱۹۹۴) که تأییدپذیری[2]، باورپذیری[3]، انتقال‌پذیری[4] و اطمینان‌پذیری[5] است، استفاده شده است. در شکل (۳) مراحل پژوهش کنونی آورده شده است.

شکل ۳. مراحل پژوهش کنونی

۵. یافته‌ها

1. Guba & Lincoln
2. Confirmability
3. Credibility
4. Transformability
5. Dependability

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

همان‌طور که در روش پژوهش بیان شد، در پژوهش کیفی حاضر، برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه و برای تحلیل داده‌ها از تحلیل تم استفاده شده است. پس از انجام مصاحبه‌های متعدد و بررسی آن‌ها با روش تحلیل تم، راهکارهای جبران تراز عملیاتی منفی بودجه دولت در قالب ۲ تم اصلی، ۸ تم فرعی و ۶۲ کد شناسایی شدند که در جدول (۳) و شکل (۴) آورده شده است و در جدول (۴) بخشی از متن مصاحبه‌ها به همراه کدهای استخراج شده از آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
نادران و امیری، ۱۳۸۸	مالیات ستانی درست و اصولی	مالیات ستانی درست و اصولی	راهکارهای فرآیندی
نادران و امیری، ۱۳۸۸	افزایش تمرکز دولت بر مالیات ستانی		
رستمی، ۱۴۰۰	اجرای مالیات ستانی از خانه‌های خالی		
سیفی پور و رضایی، ۱۳۹۰	مالیات ستانی به منظور کاهش اختلاف طبقاتی		
سحابی و همکاران، ۱۳۹۷	افزایش مالیات بر دخانیات		
سحابی و همکاران، ۱۳۹۷	افزایش مالیات ستانی از فعالیت‌های مضر برای جامعه		
رضائی سیابیدی، ۱۳۹۶	جلوگیری از فرار مالیاتی		
رضائی سیابیدی، ۱۳۹۶	توجه ویژه به اجتناب مالیاتی		
رستمی، ۱۴۰۰	افزایش مالیات ستانی از افراد ثروتمند جامعه		
مروی، ۱۴۰۰	استفاده از فناوری اطلاعات در مالیات ستانی		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ادامه جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
مروی، ۱۴۰۰	استفاده از هوش مصنوعی در فرآیند مالیات ستانی	مالیات ستانی درست و اصولی	راهکارهای فرآیندی
طیب نیا و سیاوشی، ۱۳۸۸	مالیات ستانی از کسب‌وکارهای حوزه دیجیتال		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	پرهیز از هزینه‌های اضافی	افزایش بهره‌وری دولت	
خداپرست و داودی، ۱۳۹۳	افزایش منطقی تعرفه خدمات دولت		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	صرفه‌جویی در هزینه‌های دولت		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	ایجاد فرهنگ صرفه‌جویی در سازمان‌های دولتی		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	افزایش کارایی فعالیت‌های سازمان‌های دولتی		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	اصلاح ساختار بودجه در جهت افزایش بهره‌وری		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	تدوین و اجرای خط‌مشی‌های مؤثر در حوزه بهره‌وری دولت		
دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	افزایش اثربخشی دولت و نهادهای زیرمجموعه		
دهقان، ۱۳۹۵	کاهش فساد اداری در جهت افزایش بهره‌وری دولت		
وافی نجار، ۱۳۸۵	افزایش بهره‌وری دولت در فروش منابع طبیعی		
دانش جعفری و کریمی، ۱۳۹۳	پرهیز از خام‌فروشی نفت و گاز		
فرزانه، ۱۳۷۵	افزایش بهره‌وری دولت در اجرای پروژه‌های عمرانی		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ادامه جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
رسول‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰	افزایش کیفیت کالاهای تولید داخل به منظور صادرات	توسعه صنایع و صادرات	راهکارهای فرآیندی
رسول‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰؛ طیبی و همکاران، ۱۳۹۸	گسترش صادرات		
رضایی و همکاران، ۱۳۹۶	سرمایه‌گذاری در حوزه صنعت		
ترابی و محمدزاده اصل، ۱۳۸۷؛ طیبی و همکاران، ۱۳۹۸	افزایش تعاملات اقتصادی با کشورهای جهان		
دهدشتی و شوشتری پور، ۱۳۹۷	احداث شرکت‌های حوزه فناوری		
ترابی و محمدزاده اصل، ۱۳۸۷	افزایش رقابت اقتصادی با کشورهای جهان در زمینه‌های گوناگون		
محمد زاده اصل و محمدی، ۱۳۹۱	تولید کالاهای دارای ارزش افزوده مناسب برای صادرات		
محمد زاده اصل و محمدی، ۱۳۹۱؛ معادی رودسری و همکاران، ۱۳۹۸	افزایش کیفیت محصولات خودروسازها برای صادرات		
محمد زاده اصل و محمدی، ۱۳۹۱	افزایش کیفیت لوازم خانگی ایرانی برای صادرات		
رضایی و همکاران، ۱۳۹۶	گسترش صنایع تولیدی کشور		
رضایی و همکاران، ۱۳۹۶	حرکت کشور در جهت صنعتی شدن		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ادامه جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
امرایی و آذر، ۱۴۰۰؛ هو و اسمیت، ۲۰۰۶؛ کاستلو و همکاران (۲۰۱۳)	نظارت و پایش کارآمد بر درآمدهای دولت	پایش و نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت	راهکارهای فرآیندی
امرایی و آذر، ۱۴۰۰؛ هو و اسمیت، ۲۰۰۶	نظارت کارآمد بر هزینه‌های دولت		
وان و همکاران، ۲۰۲۰	افزایش شفافیت در عملکرد دستگاه‌ها		
وان و همکاران، ۲۰۲۰	کاهش فساد اداری		
وان و همکاران، ۲۰۲۰	پاسخگو نمودن نهادها در برابر درآمدها و هزینه‌هایشان		
امرایی و آذر، ۱۴۰۰؛ هو و اسمیت، ۲۰۰۶؛ کاستلو و همکاران (۲۰۱۳)	پایش و نظارت مؤثر بر فعالیت‌های اقتصادی دولت		
دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۷	خصوصی‌سازی اصولی	کوچک‌سازی دولت	
دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۷	کوچک‌سازی دولت		
تقوا و همکاران، ۱۳۹۶	استفاده از حکمرانی و دولت الکترونیک در جهت کوچک‌سازی دولت		
تقوا و همکاران، ۱۳۹۶	استفاده از مدیران کارآمد در جهت کوچک‌سازی دولت		
دانایی‌فرد و همکاران،۱۳۸۷؛ دشتی و همکاران، ۱۳۹۸	کوچک‌سازی در جهت افزایش بهره‌وری دولت		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ادامه جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
کردبچه، ۱۳۸۵	پرهیز از بودجه‌ریزی افزایشی	بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد	راهکارهای فرآیندی
کردستانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ کردبچه، ۱۳۸۵	انجام بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد		
کردستانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ کردبچه، ۱۳۸۵	بودجه‌ریزی عملیاتی هدفمند		
کردستانی و همکاران، ۱۳۹۵	تخصیص بودجه متناسب با فعالیت‌های سازمان‌های دولتی		
کردبچه، ۱۳۸۵	پرهیز از بودجه‌ریزی بر اساس چانه‌زنی		
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸	جلوگیری از ایجاد انحصارات در اقتصاد با وضع قوانین	وضع قوانین ضد انحصار	راهکارهای قانونی
انصاری، ۱۴۰۱	رفع تعارض منافع در دولت و سازمان‌های دولتی به‌واسطه اصلاح قوانین و ساختار		
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸؛ ترابی و محمدزاده اصل، ۱۳۸۷؛ طیبی و همکاران، ۱۳۹۸	ایجاد اقتصاد باز از طریق وضع قوانین ضد انحصار		
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸	ایجاد ساختارهای مناسب برای کاهش انحصارات در ارائه خدمات اجتماعی		
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸	پرهیز از انحصارات در صادرات و واردات به کمک وضع قوانین کارآمد		
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸	کاهش انحصارات در اقتصاد کشور		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ادامه جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی حاصل‌شده از تحلیل تم مصاحبه‌ها

منابع همسو	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
پورپرتوی و همکاران، ۱۳۸۸	کاهش انحصارات در نهادهای ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی	وضع قوانین ضد انحصار	راهکارهای قانونی
قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰	وضع قوانین مرتبط با حفظ منابع طبیعی نظیر نفت و گاز	وضع قوانین کارآمد در خصوص کنترل فروش منابع طبیعی نظیر نفت و میعانات گازی	
قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰؛ آذر و همکاران ۱۳۹۹	وضع قوانین برای کاهش وابستگی اقتصاد به فروش نفت و گاز		
قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰	پرهیز از خام فروشی نفت و میعانات گازی به موجب قوانین بازدارنده		
قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰	ایجاد محدودیت در فروش منابع طبیعی به‌واسطه قوانین		

جدول ۴. بخشی از متن مصاحبه‌ها به همراه تم‌های استخراجی از آن‌ها

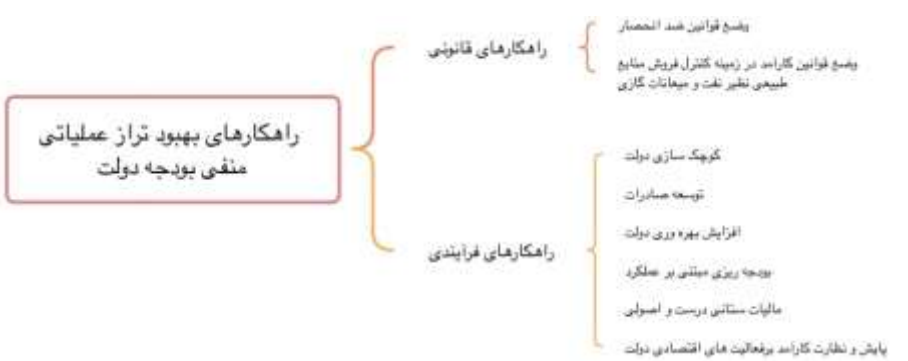
بخشی از متن مصاحبه‌ها	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
دولت باید برای کاهش هزینه‌های خود اقدام به کوچک‌سازی از طریق فروش سهام شرکت‌های دولتی در بورس و خصوصی‌سازی کند.	کوچک‌سازی دولت	کوچک‌سازی دولت	راهکارهای فرآیندی
	کاهش هزینه‌های دولت از طریق کوچک کردن آن		
	خصوصی‌سازی اصولی		
	فروش سهام شرکت‌های دولتی در بورس		

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

جدول ۴. بخشی از متن مصاحبه‌ها به همراه تم‌های استخراجی از آن‌ها

بخشی از متن مصاحبه‌ها	کدها	تم‌های فرعی	تم‌های اصلی
برای کاهش کسری تراز عملیاتی منفی، دولت می‌بایست تمرکز خود را بر گرفتن مالیات از افراد واجد شرایط بگذارد و از فرار مالیاتی جلوگیری کند.	افزایش تمرکز دولت بر مالیات ستانی	مالیات ستانی درست و اصولی	راهکارهای فرآیندی
	جلوگیری از فرار مالیاتی		
دولت باید در جهت افزایش صادرات گام بردارد و این کار جز از طریق افزایش کیفیت کالاهای تولید داخل نظیر محصولات خودروسازها و وضع قوانین ضد انحصار در زمینه صادرات میسر نیست.	افزایش کیفیت کالاهای تولید داخل به منظور صادرات	توسعه صادرات	
	افزایش کیفیت محصولات خودروسازها برای صادرات		
	پرهیز از انحصارات در صادرات و واردات به کمک قوانین	وضع قوانین ضد انحصار	راهکارهای قانونی

شکل ۴. راهکارهای بهبود تراز عملیاتی منفی بودجه دولت

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

۶. بحث و نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد که افزایش میزان فروش نفت به منظور کاهش کسری بودجه با وجود تحریم‌های بین‌المللی کاری بس دشوار است. از سوی دیگر مسئولان کشور نباید بیهوده و در مقیاس وسیع، منابع خدادادی نفت و گاز را خام فروشی کنند بلکه برای آیندگان نیز این منابع ارزشمند می‌بایست حفظ و نگهداشت شود. در سال‌های اخیر باوجود تحریم‌های بین‌المللی، تمرکز دولت‌ها برای کاهش کسری بودجه بیشتر بر افزایش فروش نفت از طریق دور زدن تحریم‌ها بوده است که به نظر می‌رسد با وجود تورم فزاینده، این راهکار چندان کارساز نبوده است.

این پژوهش با هدف شناسایی و ارائه راهکارهایی برای کاهش کسری تراز عملیاتی بودجه دولت انجام شد و راهکارهای ارائه شده در قالب ۲ دسته راهکارهای قانونی که شامل وضع قوانین کارآمد در خصوص کنترل فروش منابع طبیعی نظیر نفت و میعانات گازی و وضع قوانین ضد انحصار و راهکارهای فرآیندی که مشتمل بر کوچک‌سازی دولت، افزایش بهره‌وری دولت، مالیات ستانی درست و اصولی، بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد، پایش و نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت و توسعه صادرات و صنایع بودند، شناسایی شدند.

شایان ذکر است با توجه به اینکه پژوهش کنونی رویکردی کیفی- اکتشافی داشته است، پیشنهاد می‌شود تا پژوهشگران به پیمایش کمی راهکارهای ارائه شده در این پژوهش بپردازند.

۶-۱. راهکارهای قانونی

وضع قوانین کارآمد در خصوص کنترل فروش منابع طبیعی نظیر نفت و میعانات گازی

وضع قوانین کارآمد در زمینه کنترل فروش نفت و میعانات گازی به منظور حفظ این منابع ارزشمند برای آیندگان و کاهش وابستگی اقتصاد به فروش نفت و میعانات گازی باعث می‌شود تا دولتمردان برای جبران کسری بودجه به فکر راهکارهای عملیاتی نظیر گسترش صنایع، توسعه صادرات و... بیفتند و در نتیجه ارائه و اجرای این راهکارها توسط دولت، تراز عملیاتی دولت بهبود

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

می‌یابد. وضع قوانین کارآمد در خصوص حفظ منابع طبیعی با نتایج پژوهش‌های آذر و همکاران (۱۳۹۹) و قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) هم‌جهت است.

وضع قوانین ضد انحصار

یکی دیگر از راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی منفی بودجه دولت کاهش انحصارات در اقتصاد، به‌وسیله وضع قوانین ضد انحصار است، انحصار موجب کاهش مسئولیت و پاسخگویی و همچنین کاهش کیفیت خدمات ارائه شده از سوی نهادهای دارای انحصار می‌شود، در نتیجه همین کاهش پاسخگویی، شفافیت کاهش یافته و فساد افزایش می‌یابد و در نهایت بودجه تخصیصی نهادهای مربوطه در سایه همین نبود شفافیت هدر رفته و یا درجای نامناسب خرج می‌شود و در نتیجه دولت نیازمند بودجه بیشتری برای انجام امور خواهد بود. وضع قوانین ضدانحصار با پژوهش‌های پورپرتوی و همکاران (۱۳۸۸)، محمدزاده اصل (۱۳۸۷) و انصاری (۱۴۰۱) هم سو است.

۶-۲. راهکارهای فرآیندی

کوچک‌سازی دولت

یکی از راهکارهای اصولی کاهش کسری تراز عملیاتی دولت کوچک‌سازی دولت است. در کوچک‌سازی دولت به‌وسیله واگذاری وظایف تصدی‌گری دولت به بخش خصوصی یا خصوصی‌سازی و حذف ارگان‌های زائد دولت هزینه‌های دولت کاهش یافته و همین امر منجر به کاهش کسری تراز عملیاتی دولت می‌شود. کوچک‌سازی دولت به کمک وضع قوانین و اجرای آن توسط دولت و سایر نهادهایی که وظایف تصدی‌گری دولت را بر عهده دارند صورت می‌گیرد. کوچک‌سازی دولت با پژوهش دانایی‌فرد و همکاران (۱۳۸۷) هم‌جهت است.

افزایش بهره‌وری دولت

بهره‌وری به اثربخشی و کارایی گفته می‌شود، کارایی به معنایی رسیدن به اهداف با حداقل هزینه و اثربخشی به معنای محقق شدن اهداف است. اتخاذ سیاست افزایش بهره‌وری دولت با برنامه‌ریزی

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

درست و اصولی، صرفه‌جویی در هزینه‌ها و پرهیز از هزینه‌های زائد موجب می‌شود تا دولت با حداقل هزینه به اهداف خود دست یابد و همین کاهش هزینه منجر به بهبود تراز عملیاتی منفی دولت می‌شود. افزایش بهرهوری دولت با پژوهش‌های دشتی و همکاران (۱۳۹۸)، دانش جعفری و کریمی (۱۳۹۳) و وافی نجار (۱۳۸۵) هم‌جهت است.

مالیات ستانی درست و اصولی

مالیات ستانی درست و اصولی از راهکارهای بسیار مؤثر در زمینه کاهش کسری تراز عملیاتی دولت است، مالیات می‌بایست از افراد واجد شرایط و بر اساس توان پرداخت آنان گرفته شود، مالیات ستانی باید به‌گونه‌ای باشد تا نقش توزیعی داشته باشد و شکاف طبقاتی را کاهش دهد و همچنین در مالیات ستانی از فرار مالیاتی با سازوکارهای مناسب جلوگیری شود. مالیات ستانی درست و اصولی با پژوهش‌های طیبی و همکاران (۱۳۹۸)، حاج امینی و همکاران (۱۳۹۵)، نادران و امیری (۱۳۸۸)، رضائی سیابیدی (۱۳۹۶) و مروی (۱۴۰۰) هم‌سوست.

پایش و نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت

پایش و نظارت کارآمد بر فعالیت‌های اقتصادی دولت یکی دیگر از راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی منفی بودجه دولت است، پایش و نظارت کارآمد منجر به افزایش شفافیت فعالیت‌های اقتصادی دستگاه‌ها، افزایش پاسخگویی نهادهای مسئول، کاهش فساد در نظام اداری و جلوگیری از هزینه‌های غیرضروری می‌شود که همین امر تراز عملیاتی دولت را بهبود می‌بخشد. پایش و نظارت کارآمد با نتایج پژوهش‌های کاستلو و همکاران (۲۰۱۳)، وان و همکاران (۲۰۲۰)، هو و اسمیت (۲۰۰۶) و امرایی و آذر (۱۴۰۰) هم‌جهت است.

توسعه صادرات و صنایع

از دیگر راهکارهای کاهش کسری تراز عملیاتی بودجه دولت می‌توان به توسعه صادرات و صنایع اشاره کرد، توسعه صادرات در گرو افزایش تعامل و ارتباط اقتصادی کشور با کشورهای دیگر و بهبود کیفیت کالاهای تولید داخل نظیر لوازم خانگی، خودرو و... است. اگر کشور ما بخواهد از

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

درآمدهای نفتی مستقل شود، می‌بایست به توسعه صنایع و سرمایه‌گذاری در این حوزه اقدام نماید و کالاهایی با کیفیت به منظور مصرف در داخل و صادرات آن‌ها تولید نماید. توسعه صادرات با نتایج پژوهش‌های محمد زاده اصل و محمدی (۱۳۹۱)، رضایی و همکاران (۱۳۹۶) و رسول‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) هم‌راستا است.

بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد

در بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد بودجه هر فعالیت بر مبنای هدف و نتیجه آن تعیین می‌شود نه بر اساس هزینه سال گذشته و این نوع بودجه‌ریزی عملیاتی، علمی و قابل سنجش است. در این نوع بودجه‌ریزی بهره‌وری افزایش می‌یابد زیرا سازمان‌های دولتی هرقدر فعالیت و خدمات بهتر و بیشتری را ارائه دهند، از بودجه و یا مشوق‌های بیشتری برخوردار می‌شوند. در نتیجه بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد، بهره‌وری دولت افزایش یافته و هنگامی‌که بهره‌وری که مشتمل بر اثربخشی و کارایی است، افزایش بیابد موجب صرفه‌جویی در منابع مالی می‌شود و همین امر باعث می‌شود تا تراز منفی عملیاتی بودجه دولت بهبود یابد. بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد با نتایج پژوهش کردستانی و همکاران (۱۳۹۵) همسوست.

۷. پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش کنونی پیشنهادهای عملیاتی زیر ارائه می‌شود:

۱. به منظور حرکت کشور در مسیر صنعتی شدن، بهتر است مشوق‌هایی برای کارآفرینان و صاحبان صنایع نظیر معافیت‌های مالیاتی، وام با بهره مناسب، پرداخت‌های بلاعوض و محیط مناسب برای فعالیت در نظر گرفته شود.

۲. برای افزایش کیفیت کالاهای تولید داخل می‌توان از ظرفیت‌های هوش مصنوعی و همچنین ارتقای استانداردهای تولید بهره گرفت.

۳. برای افزایش درآمدهای مالیاتی کشور می‌بایست سیستم‌های ثبت حسابداری مناسبی برای اخذ مالیات بر ارزش افزوده به‌عنوان کاراترین گونه مالیات، در کشور مستقر شود.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

۴. برای کاهش وابستگی اقتصاد کشور به فروش نفت، توصیه می‌شود نهادهای قانون‌گذار به‌صورت ادواری و با توجه به ظرفیت‌های اقتصاد کشور، محدودیت‌هایی در زمینه فروش منابع طبیعی اعمال نمایند.

۵. برای افزایش بهره‌وری دولت می‌بایست از سیستم‌های ارزشیابی عملکرد مناسبی در وزارتخانه‌ها، شرکت‌ها و سایر مؤسسات وابسته به دولت بهره گرفت تا با گرفتن بازخورد مناسب از آن‌ها، کارایی و اثربخشی فعالیت‌های دولت افزایش یابد.

منابع

اسعدی، فریدون، پیله فروش، میثم، میرجلیلی، فاطمه (۱۳۹۵). بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور، *مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی*. ۱۰(۱)، ۱-۲۰.

اسفندیاری، هنگامه، نجفی، بهاءالدین، موسوی، سید نعمت‌الله (۱۳۹۵). نقش بخش‌های اقتصادی در رشد اقتصادی ایران با تأکید بر بخش کشاورزی، *فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات اقتصاد کشاورزی*، ۸(۲۹)، ۸۵-۹۹.

آذر، عادل، صادقی شاهدانی، مهدی، محمدرضابیکی، رضا (۱۳۹۹). نگاشت مدل عوامل مؤثر بر اعوجاجات بودجه عمومی کشور. *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*. ۲۸ (۹۴): ۳۹۷-۴۲۶.

امرایی، حافظ، آذر، عادل (۱۴۰۰). ارائه الگوی مؤثر نظارت و ارزیابی عملکرد مالی بخش عمومی در بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد، *پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۱۳(۴)، ۵۳-۸۶.

انصاری، باقر (۱۴۰۱). مدیریت تعارض منافع در بخش عمومی. *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران*، ۵۲(۱)، ۲۹۷-۳۲۱.

پورپرتوی، میرطاهر، دانش جعفری، داود، جلال‌آبادی، اسدالله (۱۳۸۸). مقایسه تطبیقی انحصار و تمرکز در برخی از صنایع کشور. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۹(۳۵)، ۱۲۹-۱۵۴.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

ترابی، تقی، محمدزاده اصل، نازی (۱۳۸۷). تعاملات جهانی شدن، رشد اقتصادی و تجارت الکترونیکی: مطالعه موردی کشورهای درحال‌توسعه، *اقتصاد و تجارت نوین*، ۳(۱۲)، ۸۱-۵۱.

تقوا، محمدرضا، تقوی فرد، محمدتقی، معینی، علی، زین‌الدینی، محمدرضا (۱۳۹۶). مدلی برای دولت هوشمند: تبیین ابعاد دولت هوشمند با استفاده از روش فراترکیب. *مطالعات مدیریت کسب‌وکار هوشمند*، ۶(۲۱)، ۱۳۱-۱۶۸.

حاج امینی، مهدی، احمدی شادمهری، محمدطاهر، فلاحی، محمدعلی و ناجی میدانی، علی‌اکبر (۱۳۹۴). تأثیر کسری بودجه بر نقدینگی در اقتصاد ایران با تأکید بر درون‌زایی دارایی‌های سیستم بانکی. *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی* ۲۳ (۷۵): ۱۶۶-۱۳۱.

حاج امینی، مهدی، احمدی شادمهری، محمدطاهر، فلاحی، محمدعلی، ناجی میدانی، علی‌اکبر (۱۳۹۵). بررسی تأثیر کسری بودجه و مالیات تورمی بر اجزای طرف تقاضا در اقتصاد ایران. *پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*. ۱۶ (۴): ۸۴-۵۷.

حاج امینی، مهدی، فلاحی، محمدعلی، احمدی شادمهری، محمدطاهر، ناجی میدانی، علی‌اکبر (۱۳۹۶). تأثیر ساختار کسری بودجه بر نقدینگی در اقتصاد ایران: رویکرد تابع واکنش بانک مرکزی. *سیاست‌گذاری اقتصادی*، ۹(۱۷)، ۱۴۵-۱۷۲.

خداپرست، مهدی، داودی، آزاده. (۱۳۹۳). هزینه‌های دولت و کاهش فقر و نابرابری. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۱(۴)، ۳۷-۵۰.

دانایی‌فرد، حسن، عباسی، طیبه (۱۳۸۷). اصلاحات اداری در ایران: تحلیلی بر کوچک‌سازی دولت، *دانشور رفتار*، ۱۵(۲۹)، ۱۰۲-۱۲۱.

دانش جعفری، داود، کریمی، سمانه. (۱۳۹۳). نفت، برنامه ششم توسعه و اقتصاد مقاومتی. *سیاست‌های راهبردی و کلان، ۲(۸)*، ۱-۳۵.

دشتی، سیدحسین، رهبر، فرهاد، دهقان، نبی‌الله (۱۳۹۸). صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ۳(۹)، ۱۳۶-۱۰۱.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

دهدشتی شاهرخ، زهره، فرج شوشتری پور، حمیدرضا (۱۳۹۷). طراحی مدل تجاری‌سازی کالاهای دانش‌بنیان در صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات. *نشریه تحقیقات بازاریابی نوین*، ۸(۲)، ۲۳-۳۸.

دهقان، مصطفی (۱۳۹۵). آموزش کارکنان به جلوگیری از فساد اداری و افزایش بهره‌وری کمک می‌کند، ایرنا، کد خبر: ۸۲۲۵۴۱۲۸.

رسول‌زاده، مریم، رهنما، علی، براتی، جواد (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت کالا در کارگاه‌های صنعتی بزرگ با تأکید بر نقش کارگران و رونق تولید. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۹(۳۳)، ۱۳۴-۱۶۲.

رضائی سیابیدی، محمد (۱۳۹۶). راه‌های مقابله و جلوگیری از فرار مالیاتی، *قانونیار*، زمستان (۴)، ۱۴۵-۱۵۹.

رضایی، مهدی، حیدری، خلیل، یعقوبی، پریسا. (۱۳۹۶). شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری صنعتی در ایران با تأکید بر رشد ارزش افزوده. *فصلنامه علمی مدل‌سازی اقتصادی*، ۱۱(۳۸)، ۱۱۱-۱۳۵.

سحابی، بهرام؛ حسنی، محسن؛ فرجی دیزجی، سجاد و عبدلی، قهرمان (۱۳۹۷). بررسی اثر سیاست‌های قیمتی (مالیاتی) بر مصرف دخانیات، *پژوهشنامه مالیات*؛ ۲۵(۳۶): ۱۴۸-۱۳۵.

خبرگزاری مهر (۱۴۰۰). کاهش ۳۵ درصدی کسری تراز عملیاتی بودجه سال آینده، کد خبر ۵۳۸۳۹۰۷.

رستمی، نازیلا (۱۴۰۰). مالیات‌ستانی از خانه‌های خالی و لوکس‌نشین‌ها، *ایسنا*، کد خبر: ۱۴۰۰۱۱۰۲۰۰۴۸۷.

سیفی پور، رؤیا، رضایی، محمدقاسم (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر توزیع درآمد در اقتصاد ایران با تأکید بر مالیات‌ها. *پژوهشنامه مالیات*، ۱۹ (۱۰): ۱۴۲-۱۲۱.

طیب‌نیا، علی و سیاوشی، سمیه (۱۳۸۸). مالیات‌ستانی از تجارت الکترونیکی در ایران، *پژوهشنامه مالیات*، ۱۷ (۷): ۴۴-۹.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

طیبی، سیدکمیل، کمالیان، علیرضا، سرخوش‌سرا، علی، مبینی دهکردی، مصطفی (۱۳۹۸). تحلیل اثرات جهانی‌شدن بر کسری بودجه دولت‌ها: رهیافت همسان‌سازی. *اقتصاد و الگوسازی*، ۱۰(۱)، ۶۵-۹۶.

فرجوند، اسفندیار (۱۳۷۷). *فراگرد تنظیم تا کنترل بودجه*، تبریز: انتشارات احرار، چاپ اول.

قاسمی، محمد، سبحانیان، سید محمدهادی، ابوحمزه، داریوش. (۱۴۰۰). زمینه‌ها و راهکارهای کاهش وابستگی بودجه دولت به نفت. *مجلس و راهبرد*، ۲۸(۱۰۵)، ۵-۴۰.

فرزانه، مسعود (۱۳۷۵). مدیریت زمان گامی مؤثر در افزایش بهره‌وری طرح‌های عمرانی. *فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه*، ۱ (۷)،۶۹-۱۰۰.

قاسمی، حوری (۱۴۰۰). افزایش ۸,۵ درصدی فروش نفت در لایحه بودجه ۱۴۰۱، خبرگزاری *ایرنا*، کد خبر: ۸۴۵۷۴۲۸۳.

کردبچه، محمد (۱۳۸۵). بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد. *فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه*، ۱۱ (۶): ۳-۳۱.

کردستانی، غلامرضا، پارسیان، حسین، جمشیدی کلانتری، فرشاد (۱۳۹۵) بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد و پاسخگویی در بخش عمومی. *حسابداری دولتی*، ۳(۵)، ۶۷-۷۸.

کمیجانی، اکبر، ورهرامی، ویدا (۱۳۹۱). برآوردی از نقش عوامل مؤثر بر کسری بودجه در ایران. *فصلنامه علمی راهبرد*، ۲۱(۳)، ۲۷-۴۲.

محمدپور، احمد (۱۳۹۷)، *ضدروش: زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی*. چاپ اول ویراست دوم. تهران: *لوگوس*.

محمدزاده اصل، نازی و محمدی، فرناز (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر صادرات غیرنفتی ایران با تأکید بر جهانی شدن. *اقتصاد مالی*، ۶(۲۱)، ۹-۳۲.

محمدی تلوار، ستار (۱۳۹۹). راه‌کارهای جبران «کسری تراز عملیاتی» در بودجه ۱۴۰۰، ایرنا، کد خبر: ۸۴۱۶۳۴۶۳.

مروی، علی (۱۴۰۰). طرح پژوهشی (اصلاح نظام مالیاتی کشور)، بنیاد ملی نخبگان.

مصطفوی ثانی، علی (۱۳۹۹). نگاهی به کسری حقیقی تراز عملیاتی بودجه ۱۴۰۰، *روزنامه دنیای اقتصاد*، شماره ۵۰۷۸.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

معادی رودسری، محمدحسن، طباطبایان، سید حبیب اله، رادفر، رضا (۱۳۹۸). الزامات خودروساز شدن در عرصه جهانی؛ نگاهی به وضعیت صنعت خودروسازی ایران، مجلس و راهبرد، ۲۶(۹۸)، ۱۴۷-۱۹۴.

نادران، الیاس، امیری، هادی. (۱۳۸۸). تأملی بر نحوه تحلیل نهادی در مالیات ستانی. *دوفصلنامه جستارهای اقتصادی*، ۵(۹)، ۱۵۹-۱۹۸.

نیکی اسکویی، کامران، اسدالله زاده بالی، میر رستم، زمانیان، محبوبه (۱۳۸۸). بررسی نقش مالیات در توضیح نوسانات کسری بودجه. *پژوهشنامه مالیات*، ۱۷ (۵): ۶۸-۳۹.

وافی نجار، داریوش (۱۳۸۵). بهره‌وری کل عوامل در بخش نفت و گاز ایران، *فصلنامه تحقیقات اقتصادی*، ۴۱(۴)، ۲۲۳-۲۵۱.

Alesina, A., Roubini, N., & Cohen, G. D. (1997). *Political cycles and the macroeconomy*. MIT press.

Aslam, M., & Jaafar, R. (2020). Budget Deficit and the Federal Government Debt in Malaysia. In *Perspectives on Economic Development-Public Policy, Culture, and Economic Development*. *IntechOpen*.

Barnhart, S. W., & Darrat, A. F. (1988). Budget deficits, money growth and causality: Further OECD evidence. *Journal of International Money and Finance*, 7(2), 231-242.

Barro, R. J. (1974). Are government bonds net wealth?. *Journal of political economy*, 82(6), 1095-1117.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.

Buchanan, J.M. (1967), Public Finance in Democratic Process. *Chapel Hill: University of North Carolina Press*.

Costello, A. M., Petacchi, R., & Weber, J. (2013). The hidden consequences of balanced budget requirements. *Sloan School of Management*, Massachusetts Institute of Technology. Working Paper.

Emana, D. (2021). The relationship between budget deficit and economic growth: Evidence from ethiopia. *Applied Journal of Economics, Management and Social Sciences*, 2(2), 10-15.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. Handbook of qualitative research, 2(163-194), 105.

Hou, Y. & Smith, D. L. (2006). A framework for understanding state balanced budget requirement systems: Reexamining distinctive features and an operational definition. *Public Budgeting & Finance*, 26(3), 22-45.

Onwioduokit, E. A., & Inam, U. S. (2018). Budget deficit and economic growth in Liberia: an empirical investigation. American *Journal of Social Sciences and Humanities Research*, 2(6), 68-78.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

Otieno, O. G., Odhiambo, S., & Ombok, B. (2019). Effect of External Budget Deficit Financing On Economic Growth in Kenya.

Saunders, M.N.K.; Lewis, P., Thornhill, A. (2017). Research Methods for Business Students (7th Edition), *Pearson*.

Tanaka, y. (2022). Necessity of budget deficit under economic growth in monopolistic competition. *Economics & Business*, 36(1), 1-16.

Vamvoukas, G. A. (1998). The relationship between budget deficits and money demand: evidence from a small economy. *Applied Economics*, 30(3), 375-382.

Van, V. T. T., Ha, N. T. T., & Quyen, P. G. (2020). The relationship between public debt, budget deficit, and sustainable economic development in developing countries: The role of corruption control. *Jurnal Ekonomi & Studi Pembangunan*, 21(1), 84-104.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7] [Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjfep.10.40.7]